

گزارش نمایشگاه‌های سیار برگزار شده اداره کل خدمات آرشیوی (گروه ارتباطات آرشیوی) در سال ۱۳۹۹

فریبا امیری^۱ و حمیده بختیاری^۲

معرفی اسناد با موضوعات مختلف یکی از مسئولیت‌های مهم آرشیو ملی برای افزایش آگاهی تاریخی جامعه است. در همین راستا معاونت اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، به مناسبت‌های مختلف نمایشگاه اسنادی به صورت سیار در مراکز تحت پوشش و مراکز علمی - پژوهشی برگزار می‌نماید. گزارش حاضر اسناد معرفی شده در نمایشگاه‌های سال ۱۳۹۹ را معرفی می‌کند.

۱- نمایشگاه لاله‌زار

اسناد این نمایشگاه با ۲۷ برگ سند در قالب ۲۳ عنوان بنا به درخواست موزه و باغ اتحادیه وابسته به شهرداری تهران تهیه و تدوین شد. بازه زمانی این اسناد از دوره قاجار و زمان ناصری آغاز و آخرین سند به سال ۱۳۲۷ برمی‌گردد.

خیابان لاله‌زار از قدیمی‌ترین خیابان‌های تهران است که ناصرالدین شاه پس از بازگشت از سفر فرنگ دستور ساخت آن را که مشابه خیابان شانزه لیزه پاریس است را صادر کرد. پس از مشروطیت این خیابان شهرت بالایی گرفت و میزبان افراد روشنفکر و مراکز فرهنگی و هنری تهران شد. در دوره پهلوی نیز لاله‌زار رونق سابق را داشت و نماد نوگرایی ایران شد. چرا که بسیاری از اولین‌های کشور در این خیابان اتفاق افتاد و مکان دیدنی تهران را تشکیل داد.

عناوین این مجموعه عبارتند از: سوختن چندین خروار هیمه و علف در آتش بازی عروسی در باغ استیجاری لاله‌زار و مطالبه دویست تومان خسارت از [اعتضادالملک] توسط امین حضور؛

۱. کارشناس برنامه‌ریزی و بررسی

اسناد و مدارک

amirifariba42@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع

رسانی h-bakhtiari@nlai.ir

بازدید [ناصرالدین] شاه از لاله‌زار و دستور به علاءالدوله برای رفتن به شهر و تعیین مقامات کشوری و لشکری برای همراهی وی؛ تجمع افواج در باغ لاله‌زار؛ رونوشت درخواست بلدیّه از حکومت تهران برای جلوگیری از برپایی حراجی‌های شبانه در خیابان‌های لاله‌زار و ناصری، به دلیل عدم امکان تشخیص کیفیت کالاها در تاریکی؛ درخواست کافه لاله‌زار از وزارت داخله برای صدور مجوز اجرای تئاتر، ۱۶ ذی حجه ۱۳۳۰ ق. / ۵ آذر ۱۲۹۱ ش.؛ قرارداد کافه لاله‌زار با هیئت اتحادیه محصلین ایرانی برای اجرای نمایش در کافه، ۱۱ شوال ۱۳۳۲ ق. / ۱۰ شهریور ۱۲۹۳ ش.؛ رونوشت گزارش محکمه اداری در پاسخ به شکایت مالپارلون، مغازه‌دار تبعه روسی خیابان لاله‌زار، در موضوع ممنوعیت ساعتی عبور زن از خیابان مزبور، ۲۷ جمادی‌الثانی ۱۳۳۲ ق. / ۲ خرداد ۱۲۹۳ ش.؛ آگهی اجرای تئاتر کمدی «سیرت نیک به از صورت خوب» در کافه لاله‌زار، ۲۲ شعبان ۱۳۳۳ ق. / ۱۳ تیر ۱۲۹۴ ش.؛ اجاره‌نامه چّه آب محل برای تأمین یکساله آب‌پاشی خیابان‌های لاله‌زار، مخبرالدوله و مشیرالدوله با مال‌الاجاره یکصد تومان، ۲۲ حمل ۱۳۳۵ ق. / ۲۲ فروردین ۱۲۹۶ ش.؛ رونوشت مصالحه‌نامه سانتیک خانم با آقامیرزا علی اکبر خان سیگارفروش در خصوص سه دانگ از شش دانگ یک باب مغازه واقع در خیابان لاله زار تهران، ۱۳۳۶ ق. / ۱۲۹۶ یا ۱۲۹۷ ش.؛ مصالحه‌نامه آقامیرزا عبدالله خان با آقا مشهدی هاشم در خصوص اسباب و آلات رستوران مقدم لاله‌زار، ۱۶ جمادی‌الآخر ۱۳۳۸ ق. / ۱۶ اسفند ۱۲۹۸ ش.؛ قرارداد اجاره سه اتاق ملکی حاج مهدی آقای تاجر در خیابان لاله‌زار به ایوان استپانویچ با مال‌الاجاره‌ای به مبلغ سیصد و شصت تومان، [نهم] ربیع‌الاول ۱۳۳۹ ق. / ۲۴ آبان ۱۲۹۹ ش.؛ مجوز وزارت معارف به آقامیرزا رحیم عبرانی برای افتتاح دواخانه پاپاریان در خیابان لاله‌زار، ۱۵ مرداد ۱۳۰۰ ش.؛ اجاره‌نامه چّه یک باب و نیم دکان مرغ فروشی ملکی آقای شارق‌السلطان در خیابان لاله‌زار به مشهدی عبدالله مرغ فروش با مال‌الاجاره سالانه به مبلغ یکصد و نود و هشت تومان، ربیع‌الثانی ۱۳۴۱ ق. / آذر ۱۳۰۱ ش.؛ حکم محکمه صلیبه ارگ تهران در خصوص شکایت آقا میرزا محمود قمی از مسیو ستراک سیگارفروش مسیحی از بابت مال‌الاجاره تعدادی دکان محمدصادق ارباب در خیابان لاله‌زار، ۷ جمادی‌الاولی ۱۳۴۲ ق. / ۲۴ آذر ۱۳۰۲ ش.؛ گزارش فتح‌اله آژان از تخلف رانندگی و سرعت غیرمجاز در خیابان لاله‌زار تهران، ۳ آذر ۱۳۰۷ ش.؛ سواد برابر اصل اجاره‌نامه چّه یک باب مغازه ملکی حاج آقا میرزاتقی خان جواهری در خیابان لاله‌زار به عمده‌الاعظم الکلیمیه میرزا نعمت‌اله خان مدیر دواخانه پاریس، ۱۴ شهریور ۱۳۰۸ ش.؛ صورت دکاکین ملکی محمد بوشهری، معین‌التجار، در خیابان لاله‌زار تهران به همراه میزان مال‌الاجاره سالیانه، ۱۷ خرداد ۱۳۱۱ ش.؛ نامه به نخست وزیر برای اعلام اجرای نمایش‌های منظم هفتگی در هنرستان هنرپیشگی واقع در خیابان لاله‌زار همراه با نوازندگی پیانو توسط استاد مشیرهمایون، ۷ خرداد ۱۳۱۹ ش.؛ رونوشت آئین‌نامه تثبیت قیمت‌ها و اعلام واگذاری انحصار فروش ذغال چوب به شرکت نوین خیابان

لاله‌زار در آن، ۲۰ آذر ۱۳۲۲ ش.؛ خیابان لاله‌زار تهران درخواست اولیاء تماشاخانه فرهنگ، واقع در خیابان لاله‌زار، از نخست‌وزیر برای معافیت تماشاخانه از پرداخت عوارض، ۲۷ آبان ۱۳۲۶ ش.؛ عریضه کسبه دست‌فروش کوچه‌های اطراف خیابان لاله‌زار به نخست‌وزیری در اعتراض به اقدام شهرداری تهران در ندادن جواز کسب و اذیت و آزار آنان، [مرداد ۱۳۲۷ ش.].

تصویر شماره ۱- خیابان لاله‌زار تهران؛ ۱۳۲۶ ش.

۲- نمایشگاه نقشه‌های تهران

تهران با قدرت گرفتن قاجار و تصمیم محمدآقاخان به عنوان پایتخت انتخاب، و از آن زمان روند رشد و پیشرفت را آغاز کرد. در دوره ناصری شکل و سیاق جدیدتری به خود گرفت و در دوره مشروطیت به اوج خود رسید. در اوایل قرن حاضر تهران وسعت یافت و به مرور به بزرگترین شهر کشور و کلان شهر تبدیل شد. گروه ارتباطات آرشیوی در مهر ۱۳۹۹ بنا به درخواست موزه و باغ اتحادیه، وابسته به شهرداری تهران اسناد نقشه‌های تهران را شامل ۳۹ عنوان با معرفی ۴۳ شیت نقشه را آماده و ارسال کرد. این نقشه‌ها متعلق به دوره قاجار، پهلوی و جمهوری اسلامی است. نقشه‌ها منتخبی از نقشه‌های رسم شده به وسیله مهندسان، نقشه‌های تهیه شده به وسیله شرکت‌ها و سازمان‌هایی مانند دائرة جغرافیایی ارتش، سازمان جغرافیایی و کارتوگرافی ملی ایران، مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب است. موضوع نقشه‌ها نیز متنوع و شامل نقشه‌های از مناطق و محلات تهران، راه‌های ارتباطی، راهنمای شهری، نقشه‌های تفصیلی شهرداری، توزیع جمعیت و نقشه توپوگرافی تهران است.

برخی از عناوین این نمایشگاه به شرح زیر است:

نقشه تهران، رسم شده توسط مسعود شریفی؛ نقشه مرکزی شهر تهران، از انتشارات سازمان جغرافیایی و کارتوگرافی ملی ایران؛ نقشه «الیاس بره» از دارالخلافه تهران در دوره ناصری؛ نقشه اطراف تهران و قسمتی از مازندران؛ نقشه تهران، چاپ مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب؛ نقشه راهنمای تهران، چاپ مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب؛ نقشه موسیو کرشیش از دارالخلافه تهران در دوره ناصری، جمادی الاول ۱۲۷۵ق. / آذر یا دی ۱۲۳۷ش؛ نقشه تهران دوره ناصری ترسیم شده توسط عبدالغفار، محرم ۱۳۰۹ق. / مرداد یا شهریور ۱۲۷۰ش؛ نقشه تهران و اطراف آن در دوره قاجار ترسیم شده توسط عبدالرزاق مهندس، ۱۳۲۸ق. / ۱۲۸۸ یا ۱۲۸۹ش؛ نقشه اطراف تهران، ۲۱ مرداد ۱۳۰۶ش؛ شیت نقشه توپوگرافی باختری تجریش، اوین، درکه و ونک، ترسیم شده توسط دائرة جغرافیایی ستاد ارتش، ۱۳۲۸ش؛ نقشه اقدسیه تهران، ۱۳۲۹ش؛ نقشه راهنمای شهر تهران و اطراف آن، ۱۳۳۲ش؛ نقشه تهران، تهیه شده در مؤسسه نقشه‌کشی عباس سحاب، اسفند ۱۳۳۶ش؛ نقشه توسعه تدریجی شهر تهران، مهر ۱۳۴۸ش؛ نقشه عمومی شهر تهران، تهیه شده در سازمان نقشه برداری، [مرداد ۱۳۴۹ش]؛ نقشه توسعه تدریجی شهر تهران، مهر ۱۳۴۸ش؛ نقشه عمومی شهر تهران، تهیه شده در سازمان نقشه برداری، [مرداد ۱۳۴۹ش]؛ نقشه طرح تفصیلی شهرداری تهران از منطقه داودیه - دره قشلاق، [۱۵ اسفند ۱۳۴۹ش]؛ نقشه توزیع جمعیت شهر تهران بر اساس سرشماری عمومی آبانماه سال ۱۳۴۵ش، مرداد ۱۳۵۰ش؛ نقشه‌های طرح تفصیلی شهرداری تهران از منطقه ضرابخانه - دروس، ۱۷ مرداد ۱۳۵۰ش؛ نقشه‌های طرح تفصیلی شهرداری تهران از منطقه مجیدیه،

۱ دی ۱۳۵۰ ش؛ نقشه تهران، ۱۹۷۷ م. / ۱۳۵۵ یا ۱۳۵۶ ش؛ نقشه راههای حوزه استحفاظی استان تهران، ۱۳۵۹ ش؛ اولین نقشه برجسته نمای تهران - شمال، مهر ۱۳۶۲ ش؛ نقشه تهران منطقه‌ای، ۱۳۸۳ ش؛ نقشه راهنمای تهران مرکزی؛ نقشه راهنمای تهران بزرگ؛ راهنمای نقشه های اطراف تهران؛ نقشه راهنمای شهر تهران نقشه تهران و اطراف آن؛ نقشه شهر تهران و حومه نقشه راهنمای بازار شهر تهران.

تصویر شماره ۲- نقشه موسیو کرشیش از دارالخلافه تهران در دوره ناصری؛
جمادی الاول ۱۲۷۵ ق. / آذر یا دی ۱۲۳۷ ش.

تصویر شماره ۳- نقشه «الیاس بره» از دارالخلافة تهران در دوره ناصری

۳- نمایشگاه اسناد عکس‌های تهران؛

نمایشگاه‌های عکس‌های تهران بنا به درخواست شهرداری تهران در ۶۶ عنوان با معرفی ۹۴ قطعه عکس از جنبه‌های مختلف این شهر تهیه و ارسال شد. تصاویر خیابان‌ها و میدانی شهر، دروازه‌ها، ساختمان‌های شهری مثل مدارس و بانک‌ها و کافه‌های قدیمی تهران در دوره قاجار و پهلوی و عملیات‌های عمرانی شهری فهرست نمایشگاه را تشکیل می‌دهد.

عناوین زیر در نمایشگاه به نمایش گذاشته شدند:

باغ ملی- تهران؛ عمارت بلدیّه در میدان توپخانه؛ ساختمان اداره پست-تهران؛ تخریب خانه

های قدیمی تهران به منظور تعریض خیابان ها و نوسازی مناطق شهری؛ ایستگاه راه آهن تهران؛ خیابان بخارست تهران؛ میدان اول تهرانپارس؛ میدان هفتاد و یک نارمک؛ نمایی از خیابان چمن غربی؛ میدان سی نارمک؛ نمایی از خیابان رضوان شرقی؛ ترافیک در یکی از خیابان های تهران در دهه سی؛ عملیات عمرانی در خیابان های تهران توسط شهرداری؛ عملیات عمرانی و بهسازی خیابان ایرانشهر تهران؛ احداث پارکینگ، جدول کشی و بهسازی توسط شهرداری منطقه ۹ تهران، ۱۳۵۲ش.؛ عملیات عمرانی پل سازی مقابل ایستگاه های اتوبوس خیابان امیریه؛ عملیات عمرانی و ایجاد فضای سبز در میدان غار تهران توسط شهرداری منطقه ۵؛ عملیات عمرانی کارگران برای احداث کانال در پارک راه آهن؛ خیابان های یکی از مناطق تهران، قبل از آسفالت شدن؛ درختکاری و گل کاری در اطراف جاده آرامگاه تهران؛ خیابان ولیعصر تهران؛ خیابان نادری تهران [جمهوری اسلامی کنونی] پس از آسفالت؛ خیابان سی متری [کارگر جنوبی کنونی] پس از آسفالت؛ نقشه های طرح تفصیلی شهرداری تهران از منطقه ضرابخانه - دروس، [۱۳۵۰ش.]; نقشه های طرح تفصیلی شهرداری تهران از منطقه داودیه - دره قشلاق، [۱۳۵۰ش.]; نمائی از عمارت مدرسه نظام، در دوره قاجار؛ سردر مجلس شورای ملی و گلدسته های مسجد سپهسالار؛ ساختمان مرکزی بانک ملی در خیابان فردوسی؛ خیابان فردوسی تهران؛ تصویر هوائی از ساختمان بانک ملی و اطراف آن در خیابان فردوسی تهران؛ تصویر هوائی از میدان انقلاب تهران و ساختمان ها و خیابان های اطراف آن؛ تصویر هوائی از مناطق مرکزی تهران؛ میدان تجریش تهران؛ دروازه قزوین تهران در اوائل دوره پهلوی؛ کافه بلدیه تهران در خیابان یوسف آباد، در محل فعلی تئاتر شهر؛ منظره ای از باغ ملی تهران؛ میدان مخبرالدوله تهران، در دوره پهلوی اول؛ کافه پارس واقع در خیابان لاله زار در دوره پهلوی اول؛ مهمانخانه فردوسی تهران در دوره پهلوی اول؛ نقشه تهران، از انتشارات مؤسسه جغرافیائی و کارتوگرافی سحاب تهران؛ دروازه دولاب تهران، از نمای درونی شهر؛ دروازه خراسان، از نمای بیرونی شهر؛ دروازه قزوین، از نمای بیرونی شهر؛ نمای دروازه گمرک تهران، از درون شهر؛ دروازه دولت تهران، از نمای بیرونی شهر؛ دروازه شاه عبدالعظیم، از نمای بیرونی شهر؛ نمای دروازه یوسف آباد تهران از بیرون شهر؛ دروازه دولاب، از نمای بیرونی شهر؛ دروازه گمرک تهران؛ دروازه شاه عبدالعظیم؛ دروازه دولت تهران از خیابان الماسیه؛ دروازه خیابان ناصریه تهران، از عکس های لوئیجی پشه ایتالیایی؛ دروازه دولاب تهران؛ دروازه دولت تهران؛ حمل مسافر با واگن اسبی در تهران دوره پهلوی اول؛ نقشه راهنمای تهران، چاپ مؤسسه جغرافیائی و کارتوگرافی سحاب؛ بانک شاهی - تهران؛ نمایی از دروازه دوشان تپه از درون شهر؛ نمایی از دروازه دولت از درون شهر؛ میدان توپخانه در دوره قاجار؛ تردد واگن اسبی در خیابان های تهران؛ تجمع مردم و تردد وسائل نقلیه در میدان ارگ؛ خیابان علاءالدوله تهران (فردوسی کنونی)؛ مدرسه

دارالفنون؛ نمایی از بانک شاهی و ساختمان‌های اطراف آن در تهران و نمایی از بانک شاهی در میدان توپخانه.

تصویر شماره ۴- خیابان ولیعصر تهران.

تصویر شماره ۵- نمائی از عمارت مدرسه نظام در دوره قاجار

